

A FRANCIA KÖNYVKIÁLLÍTÁS A MAGYAR NEMZETI GALÉRIÁBAN

Két év – 1968–1969 – francia „szép” könyvei a Magyar Nemzeti Galéria dísztermében ünnepet jelentettek a szép könyv híveinek és ismét bizonyították, hogy a könyv, mint ipari termék a művészi forma hordozója s képes esztétikai funkcióra, még ha néha a nyelv a néző számára érthetetlen is. A kiállításon nem a műtárgyszámba menő művészi könyvek vonultak föl, hanem a „szép” könyvek. Nem is a kisebb példányszámú, egyes bibliofil könyvklubok és társaságok intim műalkotásai, bár ilyen is akadt néhány, hanem az ún. normál kiadású „szép” könyvek, amik között természetesen művészi szépségű, „műalkotás”-számba menő könyveket is találtunk. Ezt a különbséget hangsúlyoznunk kell, mivel a könyvművészetben a szép a művészethez képest kevesebb.

A művészi könyvkészítés föltételezi a *nemes anyagok* választékos gazdagságát. A kiállításon föltűnt, hogy a francia könyvek között műnyomópapírra nyomott viszonylag igen kevés akadt, mert az bármilyen szép is, főleg reprodukciók számára, nehézzé, súlyossá teszi a könyvet, vakító fehérsége és csillogó vibrálása pedig nehezen olvashatóvá. Ehelyett egyéb kiváló minőségű papírok egész tömegével élhet a francia könyvkiadás, amiken – még offset eljárással is – kitűnően érvényesül a betű, rajta a fekete vagy más színű festék, a színes reprodukció is. A többszínnyomást még egyszerű hitan- és matematikakönyvekben is gyakran és gazdagon alkalmazzák.

A papír mellett a *betűtípusok* gazdagsága tűnt föl és a fokozatbeli merészség, amellyel a tipográfus, a könyvtervező él. A műszaki tökéletesség elemi föltétele a szöveget illetően a pontos *sorregiszter*, azaz a lap két oldalán a sorok pontos fedése, s ez még a kéthasábos szöveges oldalakon is érvényesült, oly hatalmas kötetben is, mint Zola nagy családrégénye. Hogy ez mennyire nem könnyű feladat, bizonyította az „Aktív humanizmus” c. mű két kötete, amely gyönyörű sárga papíron készült, de a sorregiszternek csak néhol találtuk nyomát.

Érdekes volt megfigyelni a *betűvegyítés* föltámadását. Az eklektikára visszahatásként a betűvegyítést e század tipográfusai számúzték, ma újra divatba jön. S mert divattá válik, modorosságnak is hat. Jacquemard: A Krakatoa kitörése c. könyvének az az érdekessége, de nem sikere, hogy a jegyzet a főszövegtől eltérő típusú betű kövér fokozatából készült s ezáltal hangsúlyosabb, mint maga a szöveg. Ez az arányérzék fölborulása és sem logikai, sem esztétikai szempont nem indokolta.

A *kötések* korántsem mutattak annyi változatosságot, amennyire számítottunk. Az anyag nemessége azonban itt is érvényesült, a valódi bőrkötésnél nem kellett gyanakodnunk, hogy csakugyan valódi bőr-e, vagy csak rafinált utánnat. A nyersvásznon több színben ugyan, de mégis szerényen képviseltette magát. A kötésről a dísz, a szín, a rajz a legtöbb könyvnél a burkolóra tette át székhelyét. Viszont érdekes volt megfigyelni az *archaizálás* jeleit, ha a tartalom azt kívánta. A Napoleonról szóló kötetek bőrkötése az empire szellemét lehelte, másik kiadvány a szecesszió halk és finom jelentkezésére utalt. Számos nagypéldányszámú könyv kötése kisipari módon készült, ami nálunk elképzelhetetlen.

Az *illusztrációkban* mindenféle irányzat érvényesült, kivéve a nonfiguratívot. A francia könyvkiadás nem félt 1968–1969-ben kiadott könyveibe múlt századi illusztrációkat alkalmazni! – ha azok értékállónak bizonyultak. Archaizáló törekvésekkel és a népi karakterhez igazodó illusztrációkkal számos kiadványban találkoztunk, jelöl annak, hogy a „korszerű” illusztráció fogalma formai tekintetben nem egyértelműen zárt valami. Kínai tárgyú szöveghez kínai embereket, arcvonásokat, kosztümformákat idéző illusztrációkat alkalmazott a kiadó. A szótárak is színes illusztrációkat kaptak.

Egyáltalán: modern betűtípus, korszerű tipográfiai elgondolás és hagyományos stílus vagy éppen régi illusztráció nem zárja ki egymást. A XVIII. századi Párizsról szóló mai könyvben a XVIII. századi reprodukciók szerepelnek, a kötések arra a századra jellemző stílusjegyeket találunk. Korszerű és archaizáló törekvések így férnek meg egymás mellett egy könyvön belül. A lépték helyes érvényesüléséből következik, hogy a könyvben a szöveg és az illusztráció aránya, ha az megfelelő, nem véteti észre magát. A franciák nem esnek az illusztráció rabságába, annak nem térbeli túlméretezésére fektetik a hangsúlyt. Még a gyerekkönyveknél is ügyelnek arra, hogy kevés szöveggel szemben ne ordítson egész oldalas színes illusztráció, holott nálunk nem gyerekkönyveknél is gyakori az efféle fölrúgása a kötelező aránynak, egyensúlynak. Az aránynak ez a megbillenése elemi vétségnek számít, de néha egy-egy egészen kiválóan megtervezett francia könyvben is előfordul. A provanszi harangokról és haranglábakról szóló könyvben találunk ilyen megbillenést: a jobboldalon erőteljes vonalú harangot, a vele szemben lévön a verset a harang külső formáját utánozva szedték. A szöveg halvány megjelenésével szinte eltűnik a harang kemény, fekete vonalai mellett, ezek az egyensúlyt valósággal fölrobbantották, szinte elsöpörték a szöveget s éppen a magyar származású Svéd István által tervezett, különben nagyon szép könyvben. A szöveg kicsiny fokozatú betűből készült, s a festék, ha mégoly fekete is, korántsem nyújtott elegendő ellensúlyt, s ezért hamupipőke szerepre kényszerült a fekete vonal, erőteljesen ható illusztráció mellett.

A francia vizuális kultúra erejére mutat az is, hogy illusztráció nélküli könyvet nem találunk a kiállításon, jelöl annak, hogy műszaki értelemben lehet tökéletes a könyv illusztráció nélkül is, de művészi értelemben szép könyv csak illusztrációval együtt képzelhető el.

Néhány *modorossággal* is találkozunk. Például lekerekített sarkú könyvvel. Egy másik könyvnek a szövege a papírkötés külső fedelén kezdődött, az oldalszámot is föltüntették, a kötés belső oldalára ragasztott papíron folytatódott a szöveg (2. oldal) s így tovább, előzéklap, címlap nélkül. A szöveg a kötés hátsó fedelének belső oldalán ért véget. Sem a logika, sem a praktikum nem indokolja ezt a megoldást. (J. Fougere: Avalloni nénikéink-ről van szó.)

A francia könyvkiállítás tanulsága ebben a mondatban foglalható össze: a kultúrának megvannak a maga nélkülözhetetlen anyagi és technikai feltételei. Jó minőségű és változatos papírfajták és betűk, kötésanyagok, festékek, illusztrációk nélkülözhetetlenek a könyvművészethez. Ehhez párosul a tervező művészi fantáziája és a nyomda lelkiismeretes kivitelező munkája.

